

**คุณค่าของผู้สูงอายุในระบอบของความเป็นจริง :
ความท้าทายของนักวิจัยด้านสังคมศาสตร์ในปัจจุบัน
The Value of Older people in Regime of Truth :
Challenge to a social researcher in the present**

กมลชนก ขำสุวรรณ¹ และอาจารย์ ดร.มาดี ลิมสกุล²
Kamolchanok Khumsuwan³ and Madee Limsakul, Ph.D.⁴

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายวิธีวิทยาแนวใหม่ ที่ใช้ในการผลิตองค์ความรู้ของผู้สูงอายุ ใช้วิธีการสังเคราะห์องค์ความรู้และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุมผู้สูงอายุทุกช่วงวัย นำมาวิเคราะห์ในมุมมองของปรากฏการณ์วิทยา แนวตีความของ Heidegger ที่มุ่งเน้นทำความเข้าใจประสบการณ์ในชีวิตของผู้สูงอายุแบบต่างๆ ที่ผู้ศึกษาเห็นว่ามีความน่าสนใจจากทัศนะของผู้ที่เป็นเจ้าของประสบการณ์ ผลการศึกษา พบว่าวิธีวิทยาแนวใหม่ เป็นการผลิตองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลาง เพื่อลดการครอบงำในลักษณะเหมารวม และสร้างความยุติธรรมในสังคม ข้อเสนอแนะของบทความนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่านักวิจัยที่ทำการศึกษาค้นคว้าคุณค่าของผู้สูงอายุ ควรนำวิธีวิทยาแนวใหม่มาใช้ในศึกษา จึงจะสามารถสร้างความหมายที่ปรับเปลี่ยนทั้งสถานภาพและบทบาท ตลอดจนองค์ความรู้ของผู้สูงอายุให้ย้ายจากด้านลบมาอยู่ทางด้านบวกได้มากขึ้น อันสะท้อนให้เห็นถึงความมีคุณค่าที่จะทำให้ผู้สูงอายุอยู่ร่วมกับคนวัยอื่นในสังคม จึงเป็นความท้าทายของนักวิจัยสังคมศาสตร์ในปัจจุบัน

คำสำคัญ : คุณค่าของผู้สูงอายุ, วิธีวิทยาแนวใหม่

¹ นักศึกษาปริญญาเอก คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

³ Faculty of Social Administration, Thammasat University, Thailand

⁴ Lecture at Faculty of Social Administration, Thammasat University, Thailand

E-mail : kamolchanok.khu@mahidol.ac.th, iamwhanka@yahoo.com

Abstract

The objective of this article was to describe the new methodology which used to produce the knowledge of older person. The synthetic methods of knowledge and relevant documents by covering the older person of all ages and analyzed in the perspective of Hermeneutic phenomenology of the Heidegger concept which focused on understanding the life experiences of the elderly in the various systems that there are interesting aspects from the vision of their own experience. The results of the study was the new methodology is the production of knowledge which emphasize the older person as the center for reducing the social stereotype and create the justice in the society. The suggestion of this article is a researcher those who studies the value of the older people should use the new methodology in the study, so it will be able to create the meaning that change the status and role as well as the knowledge of the older people to move from the negative to the positive side which reflect the value of the older people that make them can live with others in the society is a challenge to a social researcher in the present.

Keywords : Value of older people, New Methodology

ความหมายของผู้สูงอายุ : ปัญหาที่ควรได้รับการทบทวนใหม่

ประเด็นประชากรที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกพูดถึงกันมากในขณะนี้ ได้แก่ ประเด็นเรื่องการสูงอายุของประชากร เนื่องจากโครงสร้างอายุของประชากรโลกกำลังเปลี่ยนไปสู่การมีอายุสูงขึ้น อันเนื่องมาจากอัตราการเกิดของประชากรโลกได้ลดต่ำลง ในขณะที่ประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น ในปี พ.ศ.2558 ประชากรโลกมีประมาณ 7,349 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปประมาณ 901 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 12 ของประชากรทั้งหมด (UNWPP, 2015) นอกจากนี้องค์การสหประชาชาติยังได้ประเมินสถานการณ์ว่า พ.ศ.2544-2564 เป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ หมายถึง การมีประชากรอายุ

60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรรวมทั่วโลก โดยคาดว่าในปี พ.ศ.2568 จะมีประชากรโลกทั้งสิ้น 8,200 ล้านคน เป็นประชากรสูงอายุ จำนวน 1,100 ล้านคน และมีแนวโน้มว่าประชากรสูงอายุเหล่านี้จะมีฐานะยากจน ซึ่งการเข้าสู่ภาวะสูงอายุของประชากรส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละประเทศและของโลก (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2558; หน้า 7)

ในส่วนของประเทศไทยปี พ.ศ.2558 มีจำนวนประชากร 65.1 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปจำนวน 11 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 16 ของประชากรทั้งหมด นับได้ว่ามีสัดส่วนผู้สูงอายุมากเป็นอันดับสองในอาเซียน (United Nations, 2010) ซึ่งประเทศไทย ประชากรสูงอายุเร็วมาก สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้คาดการณ์ว่าในช่วงกลางปี 2560 ประเทศไทยจะมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 11.2 ล้านคน หรือคิดเป็นประมาณ 17% ของประชากรทั้งหมด ขณะที่ในปี พ.ศ. 2564 ประชากรอายุ 60 ปีจะเพิ่มจำนวนเป็น 13.1 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด 66.1 ล้านคน จนทำให้ในปีนั้น ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2574 คาดประมาณว่า ประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมสูงอายุระดับสุดยอด ที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากถึง 18 ล้านคน หรือคิดเป็น 27% ของประชากรทั้งหมด 66 ล้านคน ซึ่งใช้ระยะเวลาสั้นกว่าประเทศที่พัฒนาแล้วถึง 3 เท่า (United Nations, 2013)

โดยความหมายของผู้สูงอายุถูกกำหนดโดยสถาบันกฎหมายว่าคือผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป (พระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ.2546) ขณะที่พระราชบัญญัติบำนาญ บำนาญข้าราชการ พ.ศ.2494 (Ministry of Social Development and Human Security, 2007) ได้กำหนดนิยามผู้มีอายุ 60 ปี ขึ้นไปเป็นผู้เกษียณจากการทำงาน ทำให้ความหมายของผู้สูงอายุกลายเป็นผู้ไม่มีประโยชน์ที่ภาครัฐต้องจัดสวัสดิการ โดยให้เหตุผลว่าเพื่อให้ผู้สูงอายุที่ทำงานหนักมาตลอดชีวิตได้พักผ่อน หลังจากนั้นก็จัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชรา เพื่อสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่ยากจน ประสบความทุกข์ยาก เดือดร้อน ไม่มีที่อยู่ ต่อมาภาครัฐได้ให้การสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่ยากไร้ในต่างจังหวัดผ่านนโยบายเบี้ยยังชีพ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2536 และในปี พ.ศ.2552 ก็กำหนดนโยบายจ่ายเบี้ยยังชีพให้กับ

ผู้สูงอายุทุกคน ทำให้ผู้สูงอายุถูกมองว่ายากจน อ่อนแอและต้องได้รับการสงเคราะห์ (ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์ และคณะ, 2552)

แต่ในความเป็นจริง การเกษียณอายุเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิต ผู้ที่ประกอบอาชีพ โดยเฉพาะในประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งประชาชนมีวิถีชีวิตที่ยึดติดกับการทำงานในองค์กร ประชาชนเหล่านี้จึงให้ความสำคัญกับการเกษียณอายุอย่างมาก เพราะเมื่อถึงช่วงหนึ่งของชีวิต ประชาชนจำนวนไม่น้อยที่ประกอบอาชีพในหน่วยงานต้องหยุดการประกอบอาชีพ เนื่องจากครบกำหนดเงื่อนไขการจ้างงานหรือความเสื่อมโทรมของร่างกาย ดังนั้นจึงต้องปรับแนวคิดว่าการเกษียณอายุงานว่าเป็นเรื่องธรรมดา (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2549: บรรลุ ศิริพานิช, 2550) ส่วนเรื่องการสงเคราะห์นั้น เมื่อผู้สูงอายุมีร่างกายอ่อนแอ เจ็บป่วย สมาชิกครอบครัวจะเป็นผู้ดูแล แต่เมื่อเข้าสู่ยุคความทันสมัย สมาชิกในครอบครัวต้องใช้เวลาในการทำงานมากขึ้น บทบาทของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุจึงลดน้อยลง ทำให้คุณค่าผู้สูงอายุก็ลดน้อยลงไปด้วย ภาครัฐจึงต้องเข้ามามีบทบาทในการให้การสงเคราะห์ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อ่อนแอ และถูกทอดทิ้ง

ขณะที่สังคมไทยให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์ทางสังคมของผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นการศึกษาด้าน ปัญหาสุขภาพอนามัยเป็นลำดับแรก โดยสถาบันการแพทย์ ได้สร้างความหมายชุดใหม่นอกจากการสงเคราะห์ และความยากจนว่า การที่ผู้สูงอายุมีร่างกายที่อ่อนแอ มีความสัมพันธ์กับการเป็นโรคที่จะเกิดตามมาโดยเฉพาะโรคเรื้อรังที่พบว่าเมื่อคนมีอายุมากขึ้นมีโอกาสที่จะเป็นโรคเรื้อรังมากกว่าคนอายุน้อยกว่าถึง 3 เท่า (กมลชนก ขำสุวรรณ และกุลศ สุนทรธาดา, 2552) ขณะเดียวกันมิติด้านเศรษฐกิจ-สังคมก็ยังคงมีอยู่ เช่น ผู้สูงอายุมีการรวมตัวเป็นชมรมผู้สูงอายุในชนบทตามธรรมชาติ เพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนาหรืองานบุญในวัด หลังจากนั้นสถาบันการแพทย์ โดยกระทรวงสาธารณสุข เน้นการรวมตัวของผู้สูงอายุให้มีโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ และมีระบบที่ชัดเจน เพื่อเป็นช่องทางการส่งเสริมสุขภาพ พบปะกันเพื่อให้ผู้สูงอายุมีเพื่อน ไม่เหงา และช่วยเหลือสังคม ในปี พ.ศ.2505 ต่อมาในปี พ.ศ.2527 จึงผลักดันให้เกิดชมรมผู้สูงอายุทั่วประเทศ โดยกรมประชาสงเคราะห์ (มาลินี วงษ์สิทธิ์, 2545)

การรวมตัวเป็นชมรมผู้สูงอายุในระยะต่อมา เน้นให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเองได้ โดยรวมตัวกันทำกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เน้นการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุมากขึ้น เช่น การทำงานเชิงเศรษฐกิจ การเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา การต่อสู้เพื่อเรียกร้อง และรักษาสิทธิของผู้สูงอายุ แต่ด้านการเป็นผู้รู้หรืออาจจะมีพลังน้อย และมักถูกลดระดับให้เป็นเพียงผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ที่ต้องปรับตัวจากการรู้ทุกเรื่องไปสู่การรู้เพียงบางเรื่อง เช่น วัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น ศิริวรรณ อุทัยทิพย์ไพฑูรย์ และคณะ, 2552 ส่วนด้านการเป็นผู้มีคุณค่าในเรื่องการเป็นตลาดสินค้าของบริษัทต่างๆ หันมาสนใจผู้สูงอายุมากขึ้น เช่น อาหารเสริมสำหรับผู้สูงอายุ บ้านพักผู้สูงอายุ สินค้าที่ต้องการช่วยเหลือ การทำศัลยกรรม ก็ให้ความหมายผู้สูงอายุในด้านลบที่สื่อให้เห็นถึงความแก่ ความเป็นโรค หรือการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุในชนบทที่เน้นการรวมตัวกันของผู้สูงอายุ แต่นำหนักก็จะโน้มเอียงไปที่การรวมตัวกันในด้านการส่งเสริมสุขภาพ ที่มองว่าเป็นช่องทางที่หน่วยงานรัฐจะนำสวัสดิการเข้าถึงได้ง่าย (บรรลุ ศิริพานิช, 2539) นอกจากนี้ ชมรมผู้สูงอายุที่จัดตั้งทั้งหมดก็ไม่ได้หมายความว่า จะเข้มแข็งทั้งหมด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทต่างๆ ด้วย ทำให้ความหมายผู้สูงอายุในด้านความมีคุณค่าเป็นความหมายรอง ส่วนความหมายด้านการเป็นผู้อ่อนแอ ต้องได้รับการปกป้องคุ้มครอง เป็นความหมายกระแสหลักที่คนในสังคมรับรู้

ที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นได้ว่า ความหมายของผู้สูงอายุ เป็นสิ่งที่กดดันให้ผู้สูงอายุต้องกลายมาเป็นผู้พึ่งพิงสถาบันทางสังคมต่างๆ อาทิ รัฐ ชุมชน ครอบครัว องค์กรอิสระ และองค์กรภาคเอกชน ทั้งในด้านสินค้าและบริการทางสังคม แต่ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากรของสถาบันทางสังคม ประกอบกับค่านิยมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้ผู้สูงอายุในอนาคตจะไม่สามารถพึ่งพิงสถาบันได้อย่างปัจจุบัน เพราะฉะนั้นจึงเป็นเหตุผลสำคัญ ที่ทำให้เราต้องหันกลับมาทบทวนความหมายของผู้สูงอายุใหม่อีกครั้งว่าวิธีการสร้างความหมายของผู้สูงอายุ ที่โครงสร้างสถาบันต่างๆ ทางสังคมร่วมกันกำหนดขึ้นนั้น เป็นความจริงทั้งหมดหรือไม่ แล้วเราจะสร้างความหมายของผู้สูงอายุในลักษณะอื่นๆ ที่แตกต่างไปจากแบบแผนความรู้ที่สังคมเคยรับรู้ได้หรือไม่ อย่างไร

ด้วยเหตุผลนี้ ทำให้ผู้ศึกษาสนใจทำการศึกษาเรื่อง “คุณค่าของผู้สูงอายุในระบอบของความเป็นจริง : ความท้าทายของนักวิจัยด้านสังคมศาสตร์ในปัจจุบัน” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่ออธิบายวิถีวิทยาแนวใหม่ ที่ใช้ในการผลิตองค์ความรู้ของผู้สูงอายุที่ให้ผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลางในการผลิต เพื่อลดการครอบงำในลักษณะเหมารวม และสร้างความยุติธรรมในสังคม เพื่อเป็นข้อเสนอแนะให้กับนักวิจัยที่ทำการศึกษาคคุณค่าของผู้สูงอายุ ควรนำวิถีวิทยาแนวใหม่มาใช้ในศึกษา จึงจะสามารถสร้างความหมายที่ปรับเปลี่ยนทั้งสถานภาพและบทบาท ตลอดจนองค์ความรู้ของผู้สูงอายุให้ย้ายจากด้านลบมาอยู่ที่ด้านบวกได้มากขึ้น อันสะท้อนให้เห็นถึงความมีคุณค่าที่จะทำให้ผู้สูงอายุอยู่ร่วมกับคนวัยอื่นในสังคม จึงเป็นความท้าทายของนักวิจัยสังคมศาสตร์ในปัจจุบัน ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่นักวิชาการและนักวิชาชีพ ต้องทำความเข้าใจร่วมกันให้มากขึ้น ในการมองความหมายผู้สูงอายุได้ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด สำหรับกำหนดการก้าวเดินต่อไปในสังคมผู้สูงอายุได้แม่นยำขึ้น

ที่มาของข้อมูล วิธีการสังเคราะห์ และประเด็นที่ครอบคลุม

บทความนี้ใช้วิธีการศึกษาโดยการวิจัยเอกสาร (documentary research) ที่วางอยู่บนกระบวนการค้นหามองผู้สูงอายุเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ได้แก่ ตำราทางวิชาการ งานวิจัย และบทความต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ให้ความสำคัญสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ที่ต้องการอธิบายวิถีวิทยาแนวใหม่ ที่ใช้ในการผลิตองค์ความรู้ของผู้สูงอายุ ที่ควรนำมาคิดและทบทวนใหม่อีกครั้งเพื่อการปรับเปลี่ยนความหมายผู้สูงอายุในปัจจุบัน

นำมาวิเคราะห์ในมุมมองของปรากฏการณ์วิทยาแนวตีความของ Heidegger ที่ถูกนำมาใช้ทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิต (live experiences) ของผู้สูงอายุที่มีชีวิตอยู่ภายใต้บริบทหรือสภาพแวดล้อมเฉพาะ เป็นกรอบแนวคิดที่มุ่งทำความเข้าใจปรากฏการณ์จากทัศนะของผู้สูงอายุที่เป็นเจ้าของปรากฏการณ์ โดยมีทัศนะว่าการให้ความหมายปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ต่างๆ เป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุ กับโลกทางวัตถุ หรือสังคม จึงมีความเห็นว่า ความรู้คือสิ่งที่จริง (knowledge is that

the reality) ที่เกิดจากการให้ความหมายต่อโลก (gives meaning to the world) ของผู้สูงอายุที่เป็นเจ้าของประสบการณ์ ดังนั้นความรู้หรือความจริง จึงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากการให้ความหมายการตีความจากมุมมองของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นผลผลิตที่เกิดจากโครงสร้างทางสังคม ซึ่งถูกส่งต่อจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการสร้างหรือสถาปนาให้เป็นชุดความรู้หนึ่งขึ้นมา

ด้านญาณวิทยา และระเบียบวิธีวิจัย ปรากฏการณ์วิทยาปฏิเสธรปฐนาสำนิจยมหรือปรัชญาแบบวิทยาศาสตร์ หมายความว่า การไม่ยอมรับข้อสรุปที่ว่า ความจริงหรือความรู้มีธรรมชาติเป็นภววิสัย แต่เชื่อว่าความรู้เป็นอัตวิสัย และขึ้นอยู่กับบริบทหรือแหล่งที่มาของความรู้ (Cohen, 2000: 3, อ้างใน ชายโพธิสิดา, 2552: 87) ซึ่งประสบการณ์ของผู้สูงอายุแต่ละคน จะมีความแตกต่างกันถึงแม้จะเป็นเรื่องเดียวกัน เพราะผู้สูงอายุให้ความหมายแตกต่างกันไปตามภูมิหลังของแต่ละคนที่ถูกหล่อหลอมมาแต่อย่างไรก็ตามประสบการณ์แบบเดียวกันย่อมมีแก่นแท้เดียวกัน (essence) หรือมีลักษณะร่วมกันของประชากร (ชาย โพธิสิดา, 2552: 193) เช่น การมีแก่นแท้ร่วมกันในโครงสร้างความเป็นผู้สูงอายุ ดังนั้นการศึกษานี้จึงมุ่งทำความเข้าใจความหมายของประสบการณ์ในชีวิตของผู้สูงอายุ ในแบบต่างๆ ที่ผู้ศึกษาเห็นว่ามึมุมมองที่น่าสนใจจากทัศนะของผู้ที่เป็นเจ้าของประสบการณ์ โดยให้ความสำคัญกับประสบการณ์ผู้สูงอายุที่เป็นผู้ถูกระทำภายใต้บริบททางสังคม/อคติแห่งวัย (Social Stigma/Ageism) จากสังคมรอบข้าง ส่งผ่านความคิดความเชื่อ การปฏิบัติ และการเลือกปฏิบัติที่เป็นการกำหนดมาจากโครงสร้างสังคม และผู้สูงอายุในฐานะเป็นผู้กระทำ มาเป็นเครื่องมือในการตีความและสร้างความหมายใหม่

การบูรณาการแนวคิดที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงความหมายผู้สูงอายุ

ผู้ศึกษาประยุกต์ใช้ แนวคิดโครงสร้าง-ผู้กระทำ มาปรับใช้ในการอธิบายคุณค่าของผู้สูงอายุในระบอบของความจริง โดยแสดงให้เห็นถึงข้อขัดแย้งที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล-สังคม ภายใต้แนวคิดที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างสถาบันต่างๆ ทางสังคม เป็นตัวกำหนดความหมาย/พฤติกรรมของผู้สูงอายุ และแนวคิดที่

ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้สูงอายุในฐานะผู้กระทำการที่มีเจตจำนงเสรีในการกระทำทางสังคม ที่อยู่เหนือการกำหนดโดยโครงสร้างสังคม ทำให้ความหมายของผู้สูงอายุแตกต่างกันในลักษณะเดียวกับปัญหาทวิลักษณ์นิยม (Dualism) ที่มองว่าชั่วตรงข้าม มีความหมายแตกต่างกันอย่างสุดโต่ง ชั่วหนึ่งเป็นความหมายเชิงบวก ส่วนอีกชั่วหนึ่งเป็นความหมายเชิงลบ ทำให้การวิเคราะห์ความหมายที่เกิดจากชั่วตรงข้าม ไม่ใช่ความหมายที่เท่าเทียมกัน สิ่งของหรือบุคคลที่ถูกให้ความหมายด้านบวก จะได้รับการยกย่อง ส่วนสิ่งของหรือบุคคลที่ถูกให้ความหมายด้านลบ จะได้รับการดูถูก (Bourdieu, 1984; พระไพศาล วิสาโล, 2552; เชษฐา พวงหัตถ์, 2548: หน้า 10-11) โดยที่แนวคิดดังกล่าว มีความเชื่อมโยงกับทัศนะในการมองความรู้และความจริง ที่ได้จากกระบวนการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

1. แนวคิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการกับโครงสร้าง

เป็นแนวคิดที่นำมาประยุกต์ใช้ เพื่อช่วยในการทำความเข้าใจการกระทำของมนุษย์ ที่มีความเชื่อมโยงกับสังคมด้วยมุมมองต่างๆ ที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอธิบายการกระทำของมนุษย์ ระหว่างผู้กระทำการหรือผู้สร้างสังคม กับ การกำหนดพฤติกรรมกระทำของมนุษย์ โดยโครงสร้างทางสังคมที่ถูกกำหนดสร้างขึ้นมา หรือถูกทำให้เป็นเช่นนั้นเช่นนี้ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ซึ่งในที่สุดทั้งมนุษย์และสังคม หรือโครงสร้างทางสังคม ล้วนมีบทบาทต่อการกำหนด การกระทำ การสร้าง ให้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง (Giddens, 1984, 1997; Bourdieu, 1977; Habermas, 1984, 1986; เชษฐา พวงหัตถ์, 2551)

แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อว่า แม้ผู้สูงอายุจะเป็นผลผลิตของโครงสร้างสังคม แต่ผู้สูงอายุก็ยังคงความเป็นตัวเองได้ระดับหนึ่ง ผู้สูงอายุที่แตกต่างกัน อาจรับรู้ และให้ความหมายกับประสบการณ์ชีวิตของตนเองภายใต้เงื่อนไขเดียวกันแตกต่างกัน และผู้สูงอายุที่ตกอยู่ภายใต้ความมือคติของคนในสังคมเหมือนกัน ก็ไม่จำเป็นต้องตีความหรือให้ความหมายประสบการณ์ชีวิตแบบเดียวกัน เนื่องจากยังมีเงื่อนไขเชิงโครงสร้างตลอดจนความเป็นอัตวิสัยที่แตกต่างกัน ที่อาจทำให้ผู้สูงอายุเหล่านั้น มองโลก ประสบการณ์ภายใต้เงื่อนไขเดียวกันไม่เหมือนกัน เหตุนี้ ความหมายของผู้สูงอายุ จึงอาจ

มีความหมายที่แตกต่างและหลากหลายได้โดยขึ้นอยู่กับว่า “อำนาจและความรู้” แบบใดที่จะเป็นผู้นิยามความหมายนั้น ทำให้การกำหนดความหมายของผู้สูงอายุมีจากหลากหลายทิศทาง จึงอาจมีทั้งความหมายที่สอดคล้องกันตลอดจนความขัดแย้งกัน ที่ทำให้ความหมายของผู้สูงอายุได้มีเพียงความหมายเดียวเท่านั้น แต่อาจมีความแตกต่างและแปรเปลี่ยนไม่หยุดนิ่ง ดังนั้นความหมายของผู้สูงอายุ ที่ได้จากแนวคิดนี้ จึงไม่จำเป็นต้องเป็นความหมายสากล แต่จะเป็นความหมายที่ยืดหยุ่นได้ไปตามลักษณะธรรมชาติ และความหลากหลายของสังคม วัฒนธรรมที่ผู้สูงอายุแต่ละคนอาศัยอยู่

แนวคิดนี้ปฏิเสธชั่วคราวข้าม เพราะเชื่อว่าผู้สูงอายุเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม ไม่ใช่เป็นเรื่องธรรมชาติ จึงมองผู้สูงอายุด้วยสายตาใหม่ว่า เป็นมนุษย์ผู้หนึ่งที่แม้จะถูกโครงสร้างสังคมกดทับแต่ในอีกด้านหนึ่งผู้สูงอายุก็ย่อมมีศักยภาพในการต่อสู้ต่อรองไปพร้อมๆ กัน การมองเช่นนี้เป็นการสนับสนุนการสร้างเสริมพลังอำนาจให้กับปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะการมองมลทินทางสังคม/อคติแห่งวัยว่าไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด แต่เป็นเพียงสิ่งที่ถูกกำหนดความหมายจากสังคมเท่านั้น ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้ผู้สูงอายุมีความกล้าหาญที่จะเปลี่ยนแปลง กล้าละทิ้งคำอธิบายอัตลักษณ์ที่ต่ำต้อยออกไป และกำหนดสร้างความหมายของอัตลักษณ์ใหม่ สร้างบทบาททางสังคมใหม่

2. มุมมองเกี่ยวกับความรู้ และความจริง

การวิจัยเป็นเครื่องมือศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมและธรรมชาติที่ดำรงอยู่ในโลก ประโยชน์ของการวิจัย และเป้าหมายของการทำวิจัยก็เพื่อความอยู่รอดและอยู่ดีของประชากร ขณะเดียวกันการตั้งคำถามในระดับญาณวิทยาเกี่ยวกับที่มาที่ไปและธรรมชาติของ “ความรู้/ความจริง” ได้แก่ เราารู้ได้อย่างไรว่าความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยเป็นความรู้ที่ถูกต้องหรือเป็นความจริง ความรู้กับผู้มีสัมพันธกันอย่างไร และเราควรกำหนดความสัมพันธ์ของเรากับในฐานะนักวิจัยกับผู้รู้ในฐานะผู้ร่วมวิจัยอย่างไร ยังคงเป็นประเด็นถกเถียงกันเนื่องจากพบว่านักวิจัยที่ยึดมั่นอยู่ในปรัชญาญาณวิทยาเกี่ยวกับความรู้และความจริงที่ต่างกัน ย่อมนำไปสู่แนวทางในการแสวงหาความรู้และความจริง หรือการตั้งโจทย์วิจัยและกระบวนการทำวิจัยที่ต่างกันไปด้วย

ปัจจุบันการตอบคำถามระดับญาณวิทยา ถูกกำกับด้วยกระบวนทัศน์เกี่ยวกับความรู้และความจริงที่แตกต่างกัน ได้แก่ กระบวนทัศน์ปฏิฐานนิยม (positivist paradigm) และกระบวนทัศน์กำหนดสร้าง (constructivism) กระบวนทัศน์กระแสหลักที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความรู้วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ในปัจจุบันมากที่สุด คือ กระบวนทัศน์ปฏิฐานนิยม โดยรับอิทธิพลจากปรัชญาแนวสัจนิยม (realism) แบบสุดขั้ว และเชื่อมั่นในวิธีการแสวงหาความรู้แบบวิทยาศาสตร์ นักวิจัยที่รับอิทธิพลจากกระบวนทัศน์นี้ จะมีทัศนะต่อความรู้และความจริง ที่เข้มงวดเกี่ยวกับความจริงดำรงอยู่ โดยเชื่อว่านักวิจัยเป็นผู้ที่ค้นพบ และเป็นผู้นำความจริง ซึ่งความจริงมีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น นอกจากนี้ความจริงยังมีลักษณะเป็นสากล และสุดท้ายเชื่อว่าวิธีการวิจัยแบบวิทยาศาสตร์เท่านั้นที่จะทำให้เข้าถึงความรู้และความจริงสูงสุด

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับผู้ให้ข้อมูล จะต้องไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างเด็ดขาด และไม่ควรไปทำให้เกี่ยวข้องกันอย่างยิ่ง เพราะถ้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันแล้ว จะทำให้ผลการวิจัย หรือ ความรู้และความจริงที่ได้จากการวิจัยไม่ใช่ความรู้และความจริงที่ถูกต้อง/ที่ตรง (valid) เพราะความรู้ถูกปนเปื้อนด้วยอคติของนักวิจัย ดังนั้น กระบวนการทำวิจัยของวิธีวิทยานี้ จึงเน้นที่ความเป็นวัตถุวิสัย (objectivity) ที่นักวิจัยต้องมีความเป็นกลาง (value-free) ไม่มีการใช้อัตวิสัย (subjective) หรือ อคติส่วนตัว (bias) ของนักวิจัยในทุกขั้นตอนของการทำวิจัย จึงมีการพัฒนาวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ที่นำเอาหลักวิทยาศาสตร์มาใช้ในการวิจัย เพื่อใช้ยืนยันความเป็นวัตถุวิสัยของ “ความรู้” และ “ความจริง” ที่ได้มาจากการทำวิจัย

กระบวนทัศน์กำหนดสร้าง มีทัศนะเกี่ยวกับความรู้และความจริงที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง คือมองว่าความรู้และความจริง ไม่ใช่ปรากฏการณ์ แต่เป็นสิ่งประกอบสร้าง (knowledge is a construct) ที่เกิดจากการมองและการตีความของมนุษย์ โดยที่ความสัมพันธ์ของมนุษย์เป็นตัวสร้างความจริง จึงเชื่อว่าไม่มีความจริงแท้ที่เป็นความจริงเดียว นอกจากนี้ยังเชื่อว่าอัตวิสัยและการตัดสินคุณค่าในกระบวนการวิจัยเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และที่สำคัญที่สุดกระบวนทัศน์นี้ เชื่อว่านักวิจัยล้วนมีบริบทเฉพาะติดตัว หรือมีตำแหน่ง แห่งที่ ที่แตกต่างกัน เช่น ประสบการณ์ชีวิต พื้นความรู้เดิม ความ

เชื่อ ทศนคติ สถานภาพทางสังคม ค่านิยม อารมณ์ ความรู้สึก และการระลึกรู้ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน นักวิจัยล้วนต้องสัมพันธ์กับผู้รู้คนอื่นๆ ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้สามารถทำให้นักวิจัยแต่ละคน ตีความและเข้าใจโลกวัตถุอันเดียวกันแตกต่างกันออกไป ซึ่งบริบทติดตัวเหล่านี้ส่งผลต่อความรู้ที่นักวิจัยสร้างอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้ความรู้และความจริงมีลักษณะเป็นอัตวิสัย ที่หมายถึง คือ ผลผลิตของการปะทะสังสรรค์ เสวนา แลกเปลี่ยน ระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับนักวิจัย ดังนั้นความรู้ที่ได้จากการวิจัยจึงเป็นความรู้ที่ผสมผสานเอาความคิดของทั้งสองฝ่ายไว้ด้วยกัน ซึ่งไม่ได้เป็นความรู้ที่มาจากผู้ถูกวิจัยหรือจากนักวิจัย ล้วนๆ และอัตวิสัยที่มีอยู่ในงานวิจัยก็เป็นอัตวิสัยร่วม (intersubjectivity) ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งการยอมรับอัตวิสัยของความรู้ที่ผลิตขึ้นนี้ แสดงให้เห็นว่านักวิจัยกำลังพยายามชี้ให้สังคมเห็น ถึงความไม่เป็นธรรมต่างๆ ที่ผู้สูงอายุได้รับ เช่น การเลือกปฏิบัติแบบเหมารวม การกีดกันทางสังคม การถูกเอารัดเอาเปรียบ โดยจะนำความรู้ที่ได้จากงานวิจัยมาปรับเปลี่ยนสภาพการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมผู้สูงอายุให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ผลการสังเคราะห์ข้อมูล

มองความหมายผู้สูงอายุผ่านจำนวน สัดส่วน ขนาดและแนวโน้ม

ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมาตั้งแต่ พ.ศ.2548 แล้วเนื่องจากประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไปมีสัดส่วนร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด ขณะที่สถานการณ์ผู้สูงอายุประเทศไทย ประชากรสูงอายุเร็วจนไล่ตามไม่ทัน นอกจากจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นในแต่ละปีแล้ว คนที่เป็นผู้สูงอายุอยู่ก่อน ก็จะมีชีวิตยืนนานขึ้นอีก ทำให้ขนาดของประชากรสูงอายุขยายใหญ่ขึ้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้คาดประมาณว่าในช่วงกลางปี 2560 ประเทศไทยจะมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 11.2 ล้านคน หรือคิดเป็นประมาณ 17% ของประชากรทั้งหมด ซึ่งขนาดของประชากรสูงอายุขยายใหญ่ขึ้นเร็วมาก ในปี พ.ศ.2564 ประชากรอายุ 60 ปีจะเพิ่มจำนวนเป็น 13.1 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด 66.1 ล้านคน จนทำให้ในปีนั้นประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ หลังจากนั้นในอีก 10 ปีข้างหน้า

หรือในปี พ.ศ.2574 คาดประมาณว่าประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมสูงอายุระดับสุดยอด ที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากถึง 18 ล้านคน หรือคิดเป็น 27% ของประชากรทั้งหมด 66 ล้านคน (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2560)

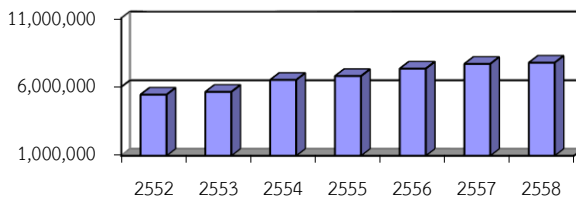
การอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ใช้ ตัวเลข กราฟ แผนภาพ เนื่องจากวางอยู่บนหลักการทางวิทยาศาสตร์ ที่ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ บางครั้งอาจ จึง ต้องทำในรูปตาราง รูปกราฟ หรือนำมาให้อยู่ในรูปตัวแปรทางสถิติ เพื่อแสดงให้เห็นถึงระดับ และแนวโน้มในอนาคต (กำจร หลุยยะพงศ์, 2553) การอธิบายดังกล่าวนำมาเชื่อมโยงกับความหมายของผู้สูงอายุ ทั้งในด้านบวกและด้านลบในหลายๆ ประเด็น

ความหมายด้านลบ

ประเด็นแรก การบริหารจัดการและการจัดสวัสดิการของภาครัฐ ในด้าน ค่าใช้จ่ายเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุยังชีพได้ ค่าใช้จ่ายประเด็นนี้จะต้องเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย มาหาศาล ทั้งในรูปของบำเหน็จ บำนาญ หรือเงินที่รัฐต้องสมทบให้กับกองทุนสวัสดิการ สังคม และกองทุนเงินออมแห่งชาติ รวมถึงเบี้ยยังชีพที่รัฐบาลจะต้องจ่ายให้แก่ผู้สูงอายุที่มีจำนวนมากขึ้นและมีอายุยืนยาวนานขึ้น โดยผู้สูงอายุที่รับเงินจากรัฐบาลในรูปบำเหน็จ บำนาญ และเบี้ยยังชีพเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยในระหว่างปี พ.ศ. 2550, 2554 และ 2557 สัดส่วนผู้สูงอายุที่รับเงินบำนาญและเบี้ยยังชีพเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด จากร้อยละ 29.8 เป็น ร้อยละ 88.9 และร้อยละ 91.2 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550, 2554 และ 2557) แผนภูมิ 1 และ 2 แสดง จำนวนผู้สูงอายุและงบประมาณที่จ่ายให้กับผู้สูงอายุ ที่เพิ่มขึ้น อย่างมาก

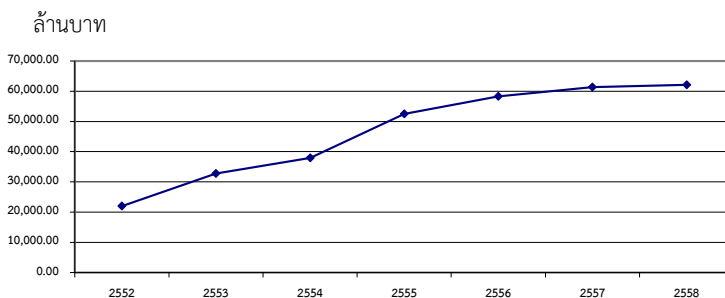
แผนภูมิที่ 1 และ 2 แสดงให้เห็นว่า จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องใน ระหว่างปี พ.ศ. 2552-2558 ขณะเดียวกันการจ่ายเบี้ยยังชีพก็เพิ่มขึ้น โดยในปี พ.ศ 2558 งบประมาณเบี้ยยังชีพมีสูงถึง 6 หมื่นล้านบาทต่อปี

แผนภูมิ 1 จำนวนผู้สูงอายุ ปี พ.ศ. 2552-2558

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนภูมิ 2 จำนวนงบประมาณของเบี้ยยังชีพ ปี พ.ศ.2552-2558

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเพิ่มขึ้นของภาระทางการเงินการคลังของรัฐบาลและมีผลกระทบต่อความยั่งยืนทางการคลังของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการใช้งบประมาณจำนวนมาก และเป็นงบประมาณที่ผูกพันระยะยาวด้วยเช่นกัน สะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่รับเงินบำนาญและเบี้ยยังชีพ ถูกลดคุณค่าลงไป โดยเฉพาะการเกษียณอายุ ที่ทำให้ผู้สูงอายุกลายเป็นผู้ไร้คุณค่า จากการที่ไม่ได้เป็นผู้ผลิต และถูกนิยามว่าเป็น “ปัญหา” ที่ภาครัฐจำเป็นต้องให้การช่วยเหลือผ่านทางนโยบายสังคมและสวัสดิการสังคม

ประเด็นถัดมาคือ การอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ เนื่องจากปัจจุบันขนาดครอบครัวมีขนาดเล็กลง เฉลี่ยเพียงครอบครัวละ 3 คน ในปี พ.ศ.2557 ที่ ขณะที่เทรนด์ของการอยู่

อาศัยรูปแบบใหม่ คือไม่จำเป็นต้องมีคู่ครองและบุตรเสมอไป ทำให้เกิดปรากฏการณ์ครอบครัวคู่สามี-ภรรยาไม่มีบุตรเพิ่มจาก 5.6% เป็น 13.9% เช่นเดียวกับครัวเรือนอยู่คนเดียวเพิ่มจาก 6.1% เป็น 13.9% ลักษณะครอบครัวเช่นนี้สอดคล้องกับไลฟ์สไตล์และค่านิยมสมัยใหม่ที่มีมองว่าบุตรคือภาระทางเศรษฐกิจ ส่วนครัวเรือนผู้สูงอายุอยู่ลำพังคนเดียวหรืออยู่ลำพังกับคู่สมรส มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 24 ในปี พ.ศ. 2550 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 27 และร้อยละ 28 ในปี พ.ศ. 2554 และ 2557 ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550, 2554 และ 2557) ขณะที่ครัวเรือนที่ผู้สูงอายุอยู่กับหลาน (เด็กอายุ 0-17 ปี) เนื่องจากการย้ายถิ่นของวัยแรงงาน เพิ่มขึ้นจาก ร้อยละ 19.3 ในปี พ.ศ. 2548 เป็นร้อยละ 22.8 ในปี พ.ศ. 2554 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554) ซึ่งจำนวนนี้เป็นผู้สูงอายุหญิง มีมากกว่าครึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว ต้องทำงานหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องของสมาชิกในครัวเรือน และมีรายได้ไม่มากนัก ขณะที่ในอนาคตข้างหน้าประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ แล้วผู้สูงอายุเหล่านี้จะอยู่กันอย่างไร เนื่องจากจำนวนสมาชิกในครอบครัวมีจำนวนน้อยลงทุกที

ประเด็นที่สามคือ ประเด็นเรื่องรายได้ เนื่องจากผู้สูงอายุ 1 ใน 3 มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน คือมีรายได้ต่ำกว่า 2,647 บาท/คน/เดือน หรือ 31,764 บาท/คน/ปี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) สถานการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ยังมีผู้สูงอายุยากจนมีรายได้น้อยและมีความเสี่ยงสูงต่อการมีรายได้ไม่พอเพียงต่อการดำรงชีวิต โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อยู่กับหลานมีสภาพความเป็นอยู่แย่ที่สุดและยากจนที่สุด (อนันต์ ภาวสุทธิไพศิษฐ์, 2558)

ประเด็นที่สี่ คือประเด็นเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล การมีอายุสูงขึ้น ยังมีความเสี่ยงต่อการเป็นโรคต่างๆ มากขึ้น ทั้งโรคที่เกี่ยวข้องอวัยวะเสื่อมสภาพ อาทิ ข้ออักเสบ/ข้อเสื่อม หลอดเลือดหัวใจตีบ กล้ามเนื้อหัวใจวาย สมอเสื่อม และอัมพฤกษ์ อัมพาต (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2558; หน้า 36-37) โดยภาวะการเจ็บป่วยของผู้สูงอายุเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุต้องตกอยู่ในสภาวะพึ่งพิงผู้อื่น (ปราโมทย์ ประสาทกุล และคณะ, 2553) สะท้อนให้เห็นถึงรายจ่ายเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่เป็นที่โรคเรื้อรัง ต้องการการ

ดูแลระยะยาว ต้องการรักษาอย่างต่อเนื่อง เป็นการเพิ่มภาระให้กับผู้ดูแล โดยเฉพาะการดูแลผู้สูงอายุในช่วงระยะสุดท้าย ซึ่งเป็นการกึ่งที่หนักและน่าเห็นใจ อาจทำให้ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง และถูกกีดกันทางสังคมได้ สภาพการณ์เช่นนี้เท่ากับเป็นการตอกย้ำความหมายด้านลบ ให้น้ำหนักเพิ่มมากขึ้น

ความหมายด้านบวก

ถึงแม้ว่าจะมีภาพของผู้สูงอายุที่เป็นมุมสวยงามของสังคมหรือมีความหมายในเชิงบวกหลากหลายขึ้นก็ตามอาทิ ผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงควมมีคุณค่า และความสามารถทางสติปัญญา ในการนำเสนอธรรมชาติของความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของร่างกายที่ไม่มีผลกระทบกับการทำงานหรือการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ ซึ่งผู้ศึกษาคิดว่าน่าจะเป็นเรื่องที่ดี

การปรากฏตัวของผู้สูงอายุที่ยังคงประโยชน์จำนวนมาก ทำให้ผู้สูงอายุถูกมองในฐานะผู้ทำคุณประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคมมากขึ้น แต่ก็ยังมีจำนวนไม่มากนัก นอกจากนี้แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ.2545-2564 และ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ.2546 วางอยู่บนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ โดยมุ่งหวังให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ซึ่งนับได้ว่าภาครัฐเริ่มให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในฐานะการเป็นผู้มีศักยภาพและความสามารถมากขึ้น (ปิยากร หวังมหาพร, 2546) อย่างไรก็ตามหากผู้สูงอายุต้องการพึ่งพิงก็มุ่งหมายให้ครอบครัว ชุมชน และกลุ่มผู้สูงอายุเข้ามาสนับสนุน สวัสดิการจากรัฐยังคงเป็นระบบเสริม เพื่อให้เป็นหลักประกันความมั่นคงในชีวิต

นอกจากนี้การทำงานของผู้สูงอายุ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 29.0 ในปี พ.ศ.2550 เป็นร้อยละ 35.0 ในปี พ.ศ. 2554 และร้อยละ 34.0 ในปี พ.ศ.2557 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550-2557) ซึ่งแตกต่างอย่างมากในโลกอุตสาหกรรมการผลิตแบบดั้งเดิม ที่มักไม่มีพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้แสดงบทบาทหน้าที่ แต่ในโลกอนาคตการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอยู่ในตลาดแรงงานให้ยาวนานขึ้นนั้น นับได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ

นอกจากนี้ในแวดวงการตลาด ผู้สูงอายุถูกมองในฐานะเป้าหมายผู้ซื้อสินค้าคนสำคัญทั้งในเรื่องการท่องเที่ยว สถานที่พักผ่อน การทำศัลยกรรมความงาม

การสนับสนุนผู้สูงอายุให้ทำกิจกรรม และสนับสนุนให้ใช้ศักยภาพให้เกิดประโยชน์ สะท้อนผ่าน การตั้งชมรมผู้สูงอายุ การเกิดขึ้นของคลังปัญญาผู้สูงอายุจังหวัดอุทัยธานี การส่งเสริมภาพของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ ทำให้ผู้สูงอายุได้เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในการเป็นคลังปัญญาให้กับภาครัฐและเอกชน จึงเป็นการเพิ่มคุณค่าในมิติใหม่ๆ ให้กับผู้สูงอายุ แต่อย่างไรก็ตาม ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ยังมีลักษณะหลากหลาย ทั้งในลักษณะที่ดำเนินการเข้มแข็ง และไม่เข้มแข็ง ขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมต่างๆ ทำให้ภาพรวมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร (กมลชนก ขำสุวรรณ, 2558) ความหมายของผู้สูงอายุ จึงมีน้ำหนักโน้มเอียงไปทางด้านลบมากกว่า โดยเฉพาะประเด็นความเสื่อมโทรมของร่างกาย ที่ถูกถ่ายทอดซ้ำแล้วซ้ำเล่า (socialize) ผ่านการปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้การปรากฏตัวของผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง เนื่องจากผู้สูงอายุยากจน-มีโรคประจำตัวอาศัยอยู่กับหลาน ผู้สูงอายุที่ร้องขอความช่วยเหลือให้ช่วยติดตามหาลูก หรือการขอความช่วยเหลือจากผู้มีจิตศรัทธา ที่แชร์ผ่าน social media ในปัจจุบัน (facebook) มีเป็นจำนวนมากขึ้น เป็นการตอกย้ำความหมายของผู้สูงอายุในแง่ที่ว่าผู้สูงอายุเป็นภาระพึ่งพิง ไม่มีคุณค่า

การสร้างความหมายของผู้สูงอายุด้วยวิธีวิทยาแนวใหม่

การสร้างความหมายของผู้สูงอายุด้วยวิธีวิทยาแนวใหม่ สะท้อนให้เห็นว่าการผลิตองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลาง มีความสำคัญที่จะทำให้ความหมายของผู้สูงอายุที่ผลิตขึ้นด้วยวิธีวิทยาแบบเดิมในลักษณะให้ความหมายของผู้สูงอายุเป็นความหมายด้านลบ นั้นถูกรื้อถอนพร้อมกับการสร้างความหมายใหม่ในเชิงของการมีคุณค่า

หลักฐานสำคัญ ได้แก่ งานวิชาการที่อธิบายความหมายของผู้สูงอายุในมุมมองที่แตกต่างไปจากวิธีวิทยาแบบเดิมที่ได้อธิบายไว้ก่อนหน้านี้ ซึ่งวิธีวิทยาแบบเดิมมองความหมายของผู้สูงอายุในเชิงวัตถุวิสัย ที่ต้องนำเสนอข้อมูลอย่างเที่ยงตรง ไม่มีอคติส่วนตัวของผู้วิจัยปนเปื้อน เพราะเชื่อว่านักวิจัยกับผู้สูงอายุ เป็นสองสิ่งที่แยกออกจากกัน

อย่างเด็ดขาด และไม่ควรไปทำให้เกี่ยวข้องกันอย่างยิ่ง เพราะถ้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันแล้ว จะทำให้ผลการวิจัย หรือ ความรู้/ความจริงที่ได้จากการวิจัยไม่ใช่ความรู้/ความจริงที่ถูกต้อง/ที่ตรง (valid) ดังนั้นในกระบวนการทำวิจัย นักวิจัยต้องมีความเป็นกลาง (value-free) ไม่มีการใช้อัตวิสัย (subjective) หรือ อคติส่วนตัว (bias) ในทุกขั้นตอนของการทำวิจัย ภายใต้ฐานคิดแบบนี้ จึงมีการพัฒนาวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ขึ้นมา และได้นำเอาหลักวิชาสถิติมาใช้ในการวิจัย ทั้งนี้เพื่อใช้ยืนยันความเป็นวัตถุวิสัยของความรู้และความจริงที่ได้มาจากการทำวิจัย ทำให้ความรู้ที่สร้างขึ้นเป็นความรู้เพื่อมาครอบงำคนในสังคม โดยไม่ได้สนใจที่จะนำความรู้มาช่วยแก้ไขปัญหาความไม่ยุติธรรมต่างๆ ที่ผู้สูงอายุในปัจจุบันกำลังเผชิญอยู่ เช่น การเลือกปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ การกีดกันผู้สูงอายุ การทอดทิ้งผู้สูงอายุ การเอารัดเอาเปรียบ เป็นต้น

ดังเช่น งานของสุชาติ ทวีสิทธิ์ และสวรัย บุญยมนานท์, 2553 : หน้า 1-11; ที่นำเสนอให้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ในการวิจัยผู้สูงอายุ โดยการรื้อถอนภาพลักษณ์เชิงลบ ที่เป็นสาเหตุของการเลือกปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันก็เสนอให้ช่วยกันผลิตภาพลักษณ์ผู้สูงอายุในลักษณะบวกมากขึ้น

งานของสโรชพันธุ์ สุสุวรรณและชไมพร กาญจนกิจสกุล, 2557 นำเสนอให้เห็นว่า การที่สถาบันต่างๆ ทางสังคม ร่วมมือกันกำหนดความหมายผู้สูงอายุให้เป็นไปในทางที่เสื่อมถอยแบบเหมารวม เป็นการมองข้ามศักยภาพและความสามารถของผู้สูงอายุ ที่นอกจากจะไปตอกย้ำความหมายด้านลบให้กับผู้สูงอายุแล้ว ยังทำให้ความหมายด้านลบของผู้สูงอายุกลายเป็นความจริงที่ดำรงอยู่อย่างเป็นสากลอีกด้วย

งานของมนตรี ประเสริฐรุ่งเรือง และดุชนิ อายุวัฒน์, 2559 ค้นพบว่า ผู้สูงอายุในอนาคต จำเป็นที่จะต้องหันมาพึ่งตนเองให้มากขึ้น โดยใช้ความสามารถที่มีร่วมกับการใช้ประโยชน์จากโครงสร้างต่างๆ ทางสังคม เนื่องจากมองผู้สูงอายุในฐานะผู้กระทำการ ที่มีความสามารถในการกำหนดชีวิตในแบบของตนเอง

งานวิชาการดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากกระบวนทัศน์กำหนดสร้าง ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาความจริงที่ถูกสร้างขึ้นมาจากมุมมองที่แตกต่างของผู้สูงอายุ หรือการเชื่อว่าผู้สูงอายุที่มีโอกาสเข้าไปอยู่ในกระบวนการสร้างความรู้/ความจริง จะมี

อิทธิพลต่อความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากเหตุผลหลายประการ คือ 1) ผู้สูงอายุนั้นเป็นผู้ผลิตความรู้ มีผลต่อความรู้โดยตรง 2) ผู้สูงอายุนั้นเป็นผู้ผลิตความรู้ มีผลต่อวิธีการแสวงหาความรู้ 3) ผู้สูงอายุนั้นเป็นผู้ผลิตความรู้ มีผลต่อการตัดสินใจคุณค่าความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นมา ดังนั้นกระบวนการทศน์นี้ จึงวิพากษ์ความหมายและวิธีการสร้างความหมายของผู้สูงอายุ ที่มีอยู่ในปัจจุบันว่า เป็นความรู้ที่ถูกกำหนดสร้างขึ้นโดยโครงสร้างฯ ต่างๆ ทางสังคม ที่ยึดนักวิจัยเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากผู้สูงอายุถูกกีดกันออกไปจากกระบวนการสร้างความรู้ ด้วยสาเหตุเชิงโครงสร้างสังคม ด้วยเหตุผลที่มองผิวเผินว่าผู้สูงอายุคือผู้เกษียณอายุ ไม่มีคุณสมบัติหรือระบบเศรษฐกิจ เป็นผู้มีร่างกายเสื่อมถอยตามวัย เต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น

ดังนั้นจึงมีทัศนะในการมองความจริงว่าเป็นความจริงเชิงอัตวิสัย (subjective) ที่หมายถึงความรู้ที่ได้จากการผสมผสานเอาความคิดของทั้งนักวิจัยและผู้สูงอายุไว้ด้วยกัน ซึ่งไม่ได้เป็นความรู้ที่มาจากผู้สูงอายุหรือจากนักวิจัยล้วนๆ และอัตวิสัยที่มีอยู่ในงานวิจัยก็เป็นอัตวิสัยร่วม (intersubjectivity) ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยและผู้สูงอายุ ในฐานะที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ส่งผลให้ ความรู้ที่ได้จากวิธีวิทยาแนวใหม่นี้ เป็นความรู้ที่ช่วยสร้างความยุติธรรม และความเท่าเทียมในสังคม และต้องไม่เป็นความรู้ที่มุ่งให้เกิดการครอบงำในลักษณะเหมารวม

ข้อดีของการยอมรับถึงการมีอยู่ของอัตวิสัยในกระบวนการผลิตความรู้ของวิธีวิทยาแนวใหม่ ทำให้นักวิจัยสามารถประกาศจุดยืนทางอุดมการณ์ในงานวิจัยของตนเองได้ เนื่องจากวิธีวิทยานี้ เชื่อว่าโลกนี้เต็มไปด้วยความไม่เท่าเทียมกันและความไม่ยุติธรรม ดังนั้นการประกาศจุดยืนทางอุดมการณ์ในงานวิจัยของตนเอง ก็เท่ากับว่าผู้วิจัยกำลังพยายามชี้ให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมและความไม่ยุติธรรมนั้น โดยผู้วิจัยจะนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยตามแนวทางนี้ มาใช้ประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนความหมายของผู้สูงอายุจาก การมีอคติแห่งวัย มีโรคภัยไข้เจ็บ ความยากจน และสร้างความหมายใหม่ ที่จะทำให้ผู้สูงอายุถูกมองอย่างมีคุณค่า และได้รับการปฏิบัติอย่างมีคุณค่า หรืออาจกล่าวได้อีกว่านักวิจัยกำลังทำงานวิจัย ที่น่าจะมีพลังในการขับเคลื่อนนี้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายสังคม

บทส่งท้าย

ถ้ามองจากจุดยืนในการสร้างความหมายของผู้สูงอายุในปัจจุบัน อาจถือว่าวิธีวิทยาแนวใหม่ภายใต้ทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยาแนวตีความของ Heidegger เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่น่าสนใจและท้าทายความสามารถของนักวิจัยทางสังคมศาสตร์ เนื่องจากการละเลยผู้สูงอายุจากกระบวนการสร้างความรู้ ด้วยเหตุผลที่มองผิวเผินว่าผู้สูงอายุคือผู้เกษียณอายุ ไม่มีคุณสมบัติประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจ เป็นผู้มีร่างกายเสื่อมถอยตามวัย เต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บนั้น เป็นการลดทอนศักยภาพและความสามารถของผู้สูงอายุอย่างสิ้นเชิง อย่างไรก็ตามวิธีวิทยาแนวใหม่นี้ ไม่ใช่เรื่องใหม่ในสังคมไทย เนื่องจากมีงานศึกษาในอดีตอีกเป็นจำนวนมาก ที่นำเสนอวิธีวิทยาแนวใหม่ แต่เนื่องจากองค์ความรู้ในการผลิตความหมายของผู้สูงอายุ ยังคงเป็นวงวิชาการที่มีการคิดแบบวิธีวิทยาแนวดั้งเดิม (กระบวนการทัศน์ปฏิฐานนิยม) เป็นกระแสหลัก ทำให้ความหมายผู้สูงอายุยังคงถูกมองในด้านลบมากกว่า เนื่องจากวิธีวิทยาแนวดั้งเดิมมองว่าวิธีวิทยาแนวใหม่ ใช้อารมณ์และความรู้สึกของนักวิจัยมากเกินไป ส่งผลให้ความหมายในเชิงการมีคุณค่าของผู้สูงอายุถูกเบียดขับออกไปจากศูนย์กลางของความรู้อย่างสิ้นเชิง

โดยภาพรวมแล้วผู้ศึกษาคิดว่า การวิเคราะห์ความหมายของผู้สูงอายุด้วยวิธีวิทยาแนวใหม่จำนวนมาก ที่ได้รับอิทธิพลกระบวนการทัศน์กำหนดสร้าง ได้สร้างคุณูปการด้านวิธีคิดวิทยาอันเป็นเครื่องมือแนวทางในการวิเคราะห์ความหมายของผู้สูงอายุในปัจจุบันและในอนาคต เนื่องจากเป็นงานที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ในภาคสนามซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างโครงสร้างต่างๆ ทางสังคมกับผู้สูงอายุในทุกมิติของชีวิต ตลอดจนให้ความสำคัญกับการทบทวนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลไกโครงสร้างต่างๆ ทางสังคมและผู้สูงอายุที่ถูกวิจัย และอำนาจของนักวิจัยในฐานะที่เป็นสร้างองค์ความรู้ของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการตระหนักถึงความไม่ยุติธรรมทางสังคมและที่ผู้สูงอายุปัจจุบันกำลังเผชิญอยู่ในสังคม อันเนื่องจากการยึดมั่นในภาวะวัตถุวิสัยของความรู้และการสร้างความรู้ คุณูปการสุดท้าย วิธีวิทยาแนวใหม่ เสนอให้ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการล้มล้างความคิดที่ว่าพฤติกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุถูก

กำหนดโดยโครงสร้างต่างๆ ทางสังคม และช่วยเพิ่มพลังอำนาจให้กับผู้สูงอายุในฐานะผู้กระทำการ อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษามองว่า การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุด้วยวิธีวิทยาแนวใหม่ทุกแนวทาง ต่างมีเป้าหมายสำคัญร่วมกันประการหนึ่ง คือการนำความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมของผู้สูงอายุ ที่ผู้สูงอายุและนักวิจัยร่วมกันสร้างขึ้น เพื่อชี้ให้เห็นถึงความไม่ยุติธรรมต่างๆ ที่ผู้สูงอายุกำลังเผชิญ ที่มักไม่ได้รับความสนใจในวงวิชาการมากนัก กลับมาเป็นความรู้ที่มีสถานะเทียบเท่ากับความรู้อันที่สร้างขึ้นโดยวิธีวิทยาแบบเดิม

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กิติพัฒน์ นนทปัทมดูล. (2558). ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมดูลย์. (2558). การประทับลทิน. ใน เอกสารคำสอน วิชา นบส. 801 ทฤษฎีสังคมและปรัชญาสังคมสงเคราะห์ และนโยบายสังคม. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- กมลชนก ขำสุวรรณ. (2559). แนวทางการขับเคลื่อนงานคลังปัญญาผู้สูงวัยที่มีศักยภาพ. กรุงเทพฯ: กรมกิจการผู้สูงวัย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- กำจร หลุยยะพงศ์. (2553). การสื่อสารกับวาทกรรมอัตลักษณ์ผู้สูงอายุในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เชษฐา พวงหัตถ์. (2548). Structure-Agency = โครงสร้าง-ผู้กระทำการ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- เชษฐา พวงหัตถ์. (2551). ทฤษฎีสังคมและการทำความเข้าใจสภาวะสมัยใหม่ของแอนโธนี กิดเดนส์. นิตยสารวิภาษา. ปีที่ 2 ฉบับที่ 7 ลำดับที่ 15 (16 ธันวาคม 2551 - 31 มกราคม 2552)

- ชาย โพธิ์สิตา. (2559). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง พิมพ์ครั้งที่ 7.
- บรรลุ ศิริพานิช และคณะ. (2539). รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องชมรมผู้สูงอายุ : การศึกษารูปแบบและการดำเนินงานที่เหมาะสม. กรุงเทพฯ : มปท.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล, ศุทธิดา ขวณวัน และกาญจนา เทียนลาย (2555). ผู้สูงอายุ : คนวโนที่จะถูกผลักดันให้ไปอยู่ชายขอบ ใน กุลภา วังนสาระ และกฤตยา อาชวนิจกุล (บรรณาธิการ), ประชากรและสังคม 2555 : ประชากรชายขอบและความเป็นธรรมในสังคมไทย. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากร
- ปัทมา ว่าพัฒนวงศ์ และปราโมทย์ ประสาทกุล. (2549). ประชากรไทยในอนาคต. ใน กฤตยา อาชวนิจกุลและวรชัย ทองไทย (บรรณาธิการ) ประชากรและสังคม 2549: ภาพการตาย ภาพสะท้อนความมั่นคงของประชากร. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม; หน้า 34-41 และสังคม. หน้า 104-124
- ปรียา มิตรานนท์ และจิรวรรณ มาท้วม. (2552). การทำงาน รายได้ และการออมของผู้สูงอายุ. ใน สมศักดิ์ ชุณหะวัณ. (บรรณาธิการ). รายงานประจำปีสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2551. กรุงเทพฯ: ทีคิวพี
- ปิยากร หวังมหภาพ. (2546). นโยบายผู้สูงอายุของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชารัฐศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2552) สันติวิธีบนวิถีแห่งอหิมา. รวบรวมงานเขียนและบทความของพระไพศาล วิสาโล www.visalo.org
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). สรุปผลที่สำคัญการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550). การคาดประมาณประชากร ประเทศไทย 2543-2573, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2550). การสำรวจประชากรสูงอายุของประเทศไทย พ.ศ.2557. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). การสำรวจประชากรสูงอายุของประเทศไทย พ.ศ.2557. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สุชาติ ทวีสิทธิ์. (2553). บทบรรณาธิการ: การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์เพื่อการวิจัยผู้สูงอายุ. ใน สุชาติ ทวีสิทธิ์ และสวรัย บุญมานนท์ (บรรณาธิการ), ประชากรและสังคม 2553: คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2553). ทฤษฎีสังคมวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2558). ทฤษฎีสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สโรชพันธุ์ สุภาวรรณ และชไมพร กาญจนกิจสกุล. (2557). การประกอบสร้างภาพลักษณ์ผู้สูงอายุ. ในวารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) หน้า 93-136
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2558). รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย. พ.ศ. 2558. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์ พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
- มนตรี ประเสริฐรุ่งเรือง และดุขยิ์ อายุวัฒน์. (2559). การสร้างทางเลือกในการพึ่งพาตนเองอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุรุ่นใหม่. วารสารประชากรและสังคม ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 กันยายน 2559
- วเรศน์ สุวรรณรดา. (2553). การทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2545-2550. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- หนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ ฉบับวันที่ 11 สิงหาคม 2556 ชีวิตอมตะฝันที่ไม่ไกลเกินเอื้อม เข้าถึงจาก <http://www.thairath.co.th/content/362685> เมื่อวันที่ 17 กพ. 2560
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2549). สวัสดิการผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: ธรรมศาสตร์

ศิริวรรณ อุทัยทิพย์พชรย์ และคณะ. (2552). การดูแลและสวัสดิการผู้สูงอายุ ใน สมศักดิ์ ชุณหรัศม์ (บรรณาธิการ). รายงานประจำปีผู้สูงอายุไทย 2551. กรุงเทพฯ : ทีคิวพี

สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์. (มปป.) ความชรา ภาพร่าง และการใช้ชีวิตในเมือง ในปริตร ตา เณิมเฝ้า กอนันตกุล (บรรณาธิการ). ชีวิตชายขอบ ตัวตนกับความหมาย. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย

ภาษาต่างประเทศ

Bourdieu, Pierre. (1984). Distinction: Social Critique of the Judgement of Taste. Translated by Richard Nice. London: Routledge and Kegan.

Durkheim, Emile. (1964). the Rule of Sociological Method. New York: Free Press

Goffman, Erving. (1959). the Presentation of Self in Everyday Life. Middlesex: Penguin

Link B.G. and Phelan J.C. (2001). Conceptualizing Stigma. Annual Review of Sociology, 27, 363–385.

Goffman, E. (1963). Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. New Jersey: Prentice Hall.

Mead, George Herbert. (1967). Mind, Self and Society. Chicaco: Chicago University Press

Peter L. Berger and Thomas Luckmann. (1966). the Social Construction of Reality. Penguin Book Ltd; England

Phillipson C. and Barrs J. (2007). Social Theory and Social Change. In Bonds J., Peace S., Dittmann-kohli F. and Westerhot. (eds.) Ageing in Society. Pp 68-84. London: Sage

Parson, Talcott. (1937). the Structure of Social Action. New York: Macraw-Hill

Parson, Talcott and Robert, Freed Bales (1955). Family Socialization and Interaction Process.

International library of Sociology and Social reconstruction; Free Press ต้นฉบับ
จาก University of Mishigan แปลงเป็นข้อมูลดิจิทัลเมื่อ 23 สิงหาคม 2007

United Nations World Population Prospect: UNWPP (2015). The Revision. การ
ฉายภาพประชากรตามกลุ่มอายุและเพศของประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยใช้ข้อมูล
สำมะโนของประชากรของประเทศต่างๆ เป็นฐาน

United Nations. 2010. Probabilistic Population Projections: Based on the 2010
Revision of the World Population Prospects. New York: United Nations.
Retrieved from <http://esa.un.org/wpp>

_____. 2013. World Population Ageing, 2013. New York: United Nations.
Vincent, J. A., Phillipson, C., Downs, M., and British Society of Gerontology.
2006. The futures of old age. London: Sage Publications.

Woodward, Kathryn. Ed. (1997). Identify and Difference. London: Sage